

Omezená právní osobnost pobočného spolku a její důsledky

Limited Legal Personality of Subordinate Associations and its Consequences

Luboš Brim*

Abstrakt

Občanský zákoník umožňuje zakládání pobočných spolků, jež jsou právními osobami, avšak jejichž právní subjektivita je odvozena od subjektivity hlavního spolku a může být stanovami hlavního spolku omezena. Následující článek rozebírá předpoklady a důsledky takového omezení pro hmotněprávní a procesní jednání pobočného spolku, jakož i problematiku aplikovatelnosti pravidel o omezené právní osobnosti pobočných spolků na odborové organizace založené jinými odborovými organizacemi, jejichž status byl modifikován (a znejasněn) zákonem č. 460/2016 Sb.

Klíčová slova

Omezená právní osobnost; pobočné spolky; právní jednání; neplatnost.

Abstract

The Civil Code allows for establishment of subordinate associations which are legal entities whose legal personality is derived from the personality of the main association and can be limited by a provision in the statutes of the main association. The following treatise analyses the preconditions and the consequences of such limitation for substantive and procedural acts of subordinate associations and deals with the topic of applicability of the rules pertaining to limited legal personality of subordinate associations on labour unions founded by other labour unions, whose status has been modified (and made unclear) by Act No. 460/2016 Coll.

Keywords

Limited Legal Personality; Subordinate Associations; Juridical Acts; Invalidity.

Úvod

Právní osobností či právní subjektivitou¹ se rozumí právním řádem přiznaná schopnost mít práva a povinnosti.² Nositeli právní subjektivity jsou jednak osoby fyzické, jednak

* Mgr. Bc. Luboš Brim, doktorand, Katedra Občanského práva, Právnická fakulta, Masarykova univerzita, Brno / Ph.D. student, Department of Civil Law, Faculty of Law, Masaryk University, Brno, Czech Republic / E-mail: lubos.brim@gmail.com

1 Pojmy „právní osobnost“ a „právní subjektivita“ používám v následujícím textu jako synonyma.

2 Viz § 15 obč. zák. Dále srovnej HURDÍK, Jan. In: ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I.* Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 77; PELIKÁNOVÁ, Irena. In: ČERNÁ, Stanislava, Ivana ŠTENGLOVÁ, Irena PELIKÁNOVÁ a kol. *Právo obchodních korporací.* Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 21; či MUZIKÁŘ, Martin. In: PETROV, Jan, Michal VÝTISK, Vladimír BERAN a kol. *Občanský zákoník. Komentář.* Praha, 2017, s. 53; Viz též PELIKÁN, Robert. *Právní subjektivita.* Praha: Wolters Kluwer, 2012, s. 52.

osoby právnické [§ 18 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku (dále jen „obč. zák.“)]. Právnické osoby mohou podle § 20 odst. 1, věty druhé, obč. zák. bez zřetele na předmět své činnosti mít práva a povinnosti, které se slučují s jejich právní povahou. České soukromé právo je tedy vybudováno na zásadě generální subjektivity právnických osob, jíž lze rozumět právě tuto principiální způsobilost právnických osob nést práva a povinnosti slučitelné s jejich podstatou.³ Zákon se však může od zásady generální subjektivity odchýlit a právní osobnost určitých kategorií právnických osob zúžit.⁴ V těchto případech je pak namístě hovořit o omezené či speciální subjektivitě právnické osoby.^{5,6} Právní řád bývá konfrontován s případy, v nichž určitá právní skutečnost, zpravidla právní jednání, jevově směřuje k založení práv a povinností entity, která právním subjektem není, a k níž se tudíž práva a povinnosti nemohou připínat. Podobné situace jsou vcelku uspokojivě řešitelné, poněvadž občanský zákoník nabízí východisko ve svém § 17 odst. 2: non-subjektu, k němuž byly právní následky formálně směřovány, právo ani povinnost vzniknout nemůže, často však lze nalézt relevantní subjekt, do jehož

3 Takto viz například ZOULÍK, František. In: DVOŘÁK, Jan, Jiří ŠVESTKA, Michaela ZUKLÍNOVÁ a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: obecná část*. Praha: Wolters Kluwer, 2013, s. 265; PELIKÁNOVÁ, Irena. In: ČERNÁ, Stanislava, Ivana ŠTENGLOVÁ, Irena PELIKÁNOVÁ a kol. *Právo obchodních korporací*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 43–44; a DOBROZEMSKÝ, Václav a Jan ŠTEJSKAL. *Novýdělečné organizace v teorii*. 2. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 31.

4 Činí tak například u společenství vlastníků jednotek, srovnej § 1195 obč. zák. a NOVOTNÝ, Marek. In: SPÁČIL, Jiří a kol. *Občanský zákoník III. Věcná práva (§ 976–1474). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 765.

5 Bylo by možné zvolit také odlišnou definici užitých pojmů a konstatovat, že právní osobnost právnické osoby je vždy speciální právě proto, že právnické osoby nemohou nabývat veškerá práva a povinnosti a že jsou nutně vyloučeny z účasti na řadě právních poměrů (kupříkladu většinou vztahů rodinněprávních); k tomu srovnej zejména HURDÍK, Jan. *Právnické osoby a jejich typologie*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 59–60. Je jistě myslitelné vymezit generální právní subjektivitu jako způsobilost mít veškerá práva či povinnosti a následně tuto vlastnost upírat právnickým osobám se zdůvodněním, že jsou vyloučeny z práv a povinností, které se mohou připínat toliko k osobám fyzickým. Při akceptaci právě uvedené definice nepochybně platí, že právnické osoby generální subjektivity nepožívají. V tomtéž významu však zřejmě nejsou nadány generální subjektivitou ani osoby fyzické, neboť existují též práva, jejichž nositeli mohou být toliko osoby právnické (například ta, jež se odvíjí od jejich vnitřní strukturovanosti, jako jsou práva korporace vůči jejím členům). Účelnějším se tudíž jeví definovat generální subjektivitu coby označení pro principiální způsobilost právnických osob nabývat práva a povinnosti slučitelné s jejich podstatou, a naopak o speciální (omezené, zúžené) právní subjektivitě mluvit tam, kde určité právnické osoby jsou (respektive mohou být) na základě zvláštního ustanovení zákona či stanov dále limitovány v tom, jaká práva, respektive povinnosti smějí nabývat a nést.

6 Na poněkud odlišných principech spočívá postavení osob veřejného práva. Byť se podle § 20 odst. 2 obč. zák. i na tyto subjekty použijí ustanovení občanského zákoníku, je-li to slučitelné s jejich právní povahou, přednostně se jejich právní status spravuje zvláštními zákony, podle nichž byly zřízeny. V teorii se pak při pojednávání o subjektivitě veřejnoprávních korporací uvádí, že „ve veřejném právu máme co činit s tzv. principem speciality, resp. principem omezené subjektivity, které vycházejí z toho, že postačí tolik právní subjektivity, kolik je jí třeba k tomu, aby byly pokryty sledované účely (zájmy) členů, nikoli však ty zájmy členů, které korporace nesleduje. Co v soukromém právu platí jako výjimka, to ve veřejném právu se považuje za běžný jev.“ (HENDRYCH, Dušan. In: HENDRYCH, Dušan a kol. *Správní právo: obecná část*. 9. vyd. Praha: C. H. Beck, 2016, s. 69).

právní sféry se mají účinky podle povahy věci promítnout, dokonce i se zachováním platnosti příslušného právního jednání.⁷ Existence entity s limitovanou právní osobností se z tohoto hlediska ukazuje paradoxně problematičtější. Omezený rozsah subjektivity naznačuje, že se jedná o právní subjekt pouze ve vztahu k určitým právům a povinnostem, v jiných aspektech je naopak non-subjektem. Hodnocení následků právního jednání, jež z mezí právní osobnosti subjektu toliko částečně právně existujícího vybočuje, je pak méně jednoznačné.

1 Omezená právní osobnost pobočného spolku a její důsledky pro právní jednání

Jedním z typů právnických osob, jejichž právní osobnost může podléhat omezením, je pobočný spolek. V jeho případě však tato limitace nevyplývá přímo ze zákona (jako je tomu u naprosté většiny jiných právnických osob, jimž je speciálně odňata možnost nabývat určitá práva nebo povinnosti), nýbrž – potenciálně – ze stanov hlavního spolku, jenž rozhodl o jeho založení. Pobočný spolek je totiž koncipován jako subjekt, jehož osobnost je pouhým derivátem osobnosti spolku hlavního (§ 228 odst. 1, věta první, obč. zák.).⁸ Zákon zde pouze propůjčuje omezení subjektivity pobočného spolku zakotvenému ve stanovách spolku hlavního účinky *erga omnes*, aniž by právní osobnosti dané korporace sám stanovoval hranice. Z hlediska teoretického jde tedy o statutární omezení subjektivity.⁹ Potřeba ochrany právního postavení třetích osob pak vyvolává nutnost zajistit publicitu omezení právní subjektivity skrze veřejný rejstřík, což se promítá do § 29 odst. 2 písm. b) zákona č. 304/2013 Sb., o veřejných rejstřících právnických a fyzických osob a o evidenci svěřenských fondů (dále jen „zákon o veřejných rejstřících“), v souladu s nímž se do spolkového rejstříku o pobočném spolku zapíše také rozsah jeho způsobilosti mít a nabývat práva či povinnosti podle stanov hlavního spolku.¹⁰

⁷ Srovnej HURDÍK, Jan. In: ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I.* Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 88: „Na rozdíl od předešlé právní praxe, kdy nedostatek v postavení osoby fyzické nebo právnické vedl k patovým situacím založeným na konstatování nedostatku postavení osoby jako osoby v právním smyslu, fakticky zúčastněné na právních vztazích bez dalších konsekvencí, občanský zákoník řeší nedostatek postavení osoby přičtením práva nebo povinnosti existující osobě. O kterou osobu se jedná, je řešeno podle kritéria povahy právního případu. Tak např. bude-li právně jednat fyzická osoba jménem neexistující právnické osoby, přičtou se následky tohoto jednání této jednatelce fyzické osobě, o jejíž projev vůle jako člověka ve skutečnosti jde.“

⁸ Srovnej KULOGLIJA PODIVÍNOVÁ, Martina. In: Petr LAVICKÝ a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654). Komentář.* Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1141; či BERAN, Karel a Jiří JANÁK. Může pobočný spolek vystoupit z hlavního spolku? *Právní rozhledy*, 2018, č. 17, s. 598.

⁹ Srovnej HURDÍK, Jan. *Právnícké osoby a jejich typologie.* 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 62–63.

¹⁰ Citované ustanovení doslova říká, že se do spolkového rejstříku o pobočném spolku zapíše „rozsah jeho práv a povinností podle stanov hlavního spolku“. Tuto formulaci je však třeba chápat jako legislativně-technické pochybení a její nedostatky se patří překlenout výkladem, neboť jistě nebylo zamýšleno zakotvit požadavek, aby byla do spolkového rejstříku zapisována jednotlivá práva pobočného spolku, nýbrž rozsah jeho způsobilosti tato práva mít a nabývat ve smyslu § 228 obč. zák.

Lze si povšimnout, že v tomto ani jiném právním předpisu není normy, jež by jednoznačně regulovala důsledky absence údaje o rozsahu právní subjektivity ve stanovách či veřejném rejstříku. Znění § 228 odst. 1 obč. zák. a § 29 odst. 2 písm. b) zákona o veřejných rejstřících by snad mohlo nasvědčovat mínění, že má-li být pobočný spolek v jakékoli míře nadán způsobilostí k právům a povinnostem, potažmo k jejich nabývání, musí tak být řečeno ve stanovách hlavního spolku a odpovídající údaj musí být zapsán do veřejného rejstříku.¹¹ Především z pragmatických důvodů je však nutné preferovat výklad opačný, dle něhož není-li ve stanovách zakotveno a v rejstříku zapsáno omezení právní subjektivity, je osobnost pobočného spolku generální. Naprostá většina v současnosti existujících pobočných spolků, zejména těch, jež vznikly transformací organizačních jednotek občanských sdružení [viz § 6 odst. 2 písm. e) zákona č. 83/1990 Sb. o sdružování občanů (dále jen „zákon o sdružování občanů“), a § 3045 odst. 2 obč. zák.], nemá ve spolkovém rejstříku zapsán žádný údaj o rozsahu právní subjektivity. Pakliže by byla zvolena interpretace, dle níž je k existenci jakékoli právní osobnosti pobočného spolku nutný zápis informace o jejím rozsahu do veřejného rejstříku, byla by účast většiny pobočných spolků na právním životě znemožněna, což by se jevilo jako nepřiměřený zásah do dosud neproblematizovaného způsobu fungování spolkové sféry, který zákonodárce zjevně učinit nezamýšlel.¹² Nadto je zjevné, že požadavek na zápis rozsahu subjektivity pobočného spolku do veřejného rejstříku slouží k tomu, aby osoby se spolkem jednající nebyly překvapeny navenek obtížně zjistitelnou limitací právní osobnosti jejich protějšku, v důsledku níž by smlouva, kterou se spolkem uzavřely, trpěla vadou. Naopak trvání na tom, aby bylo ve stanovách a spolkovém rejstříku výslovně uvedeno, že pobočný spolek požívá plné právní subjektivity, by bylo pouhou samoučelnou formálností, jež by nesloužila žádnému hospodářskému cíli. Také tento teleologický důvod tedy nasvědčuje závěru, že zakotveno ve stanovách a zapsáno ve spolkovém rejstříku musí být omezení právní subjektivity pobočného spolku, nikoli pozitivní vymezení jeho osobnosti jako generální.¹³

Ještě pozoruhodnější je neexistence normy, jež by reglementovala dopady vykročení z mezí právní osobnosti. Naskýtá se tak široká škála potenciálních řešení tohoto problému. Variantu, dle níž by omezení právní subjektivity pobočného spolku ve stanovách byly připisovány pouze interní účinky, čemuž by zdánlivě mohla nasvědčovat i slova

11 Takto patrně soudí ŠTEFKO, Martin. Aplikuje se § 228 odst. 1 ObčZ na základní odborové organizace? *Právní rozhledy*, 2015, č. 7, s. 246.

12 Podle § 3045 odst. 2 obč. zák. se k zachování právní osobnosti organizačních jednotek občanských sdružení transformovaných na pobočné spolky vyžadovalo toliko podání návrhu na jejich zápis do spolkového rejstříku, jehož provedení rejstříkové soudy nepodmiňovaly uvedením údaje o rozsahu subjektivity. Tato fakticita založila důvěru spolků v řádnost uvedeného postupu a nabyla tím normativní rozměr.

13 K závěru o nutnosti aplikovat obecné pravidlo o generální subjektivitě právnických osob zakotvené v § 20 odst. 1, větě druhé, obč. zák. v případě, že ze stanov hlavního spolku nelze dovodit omezení osobnosti spolku pobočného, se přiklání též HRABÁNEK, Dušan. In: PETROV, Jan, Michal VÝTISK, Vladimír BERAN a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. Praha, 2017, s. 290.

důvodové zprávy,¹⁴ se patří odmítnout, neboť při zvolení této interpretace by pravidlo obsažené v § 228 odst. 1, věte druhé, obč. zák. postrádalo normativní význam (interní meze působení pobočného spolku by si totiž hlavní spolek mohl stanovit i bez podobného zákonného ustanovení). Je naopak nutné vycházet z teze, že smysl předmětné úpravy spočívá v přiznání externích účinků statutárnímu omezení osobnosti pobočného spolku, přičemž k odvrácení neblahých dopadů na osoby stojící vně slouží zajištění publicity tohoto omezení skrze veřejný rejstřík.¹⁵ Ostatně, pokud by omezení subjektivity mělo dopad výlučně do vnitřních poměrů pobočného spolku (v tom smyslu, že by bylo možné volat k odpovědnosti členy orgánů, kteří by při jednání za pobočný spolek překročili stanovené hranice jeho subjektivity), bylo by zbytečné trvat na zpřístupnění údaje o rozsahu právní osobnosti prostřednictvím veřejného rejstříku.

Správnější je proto usuzovat, že zákon v § 228 odst. 1 obč. zák. rozšiřuje účinky toho, co by bylo jinak jen vnitřním ujednáním právnické osoby, na všechny právní subjekty.¹⁶ Byl-li v odborné literatuře vysloven názor opačný (dle něhož vybočením z mezí právní subjektivity statutárním orgánem pobočného spolku není dotčena platnost právního jednání, jež za danou právnickou osobu tento orgán učinil, nanejvýše je tím založena povinnost jednajícího člena orgánu k náhradě vzniklé škody), a to s odkazem na rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 5. 2011, sp. zn. 29 Cdo 382/2010,¹⁷ je nezbytné zdůraznit, že uvedený judikát pojednával (v kontextu zákona o sdružování občanů) o problematice (nepřípustného) omezení jednatelského oprávnění statutárního orgánu organizační jednotky občanského sdružení, nikoli o omezení její způsobilosti k právům a povinnostem. Důsledky omezení způsobilosti k právům a povinnostem v něm blíže analyzovány nebyly, přesto lze však v odůvodnění nalézt zmínku, dle níž by jedině z právě takového omezení právní subjektivity mohla vyplynout *erga omnes* působící limitace oprávnění statutárního orgánu organizační jednotky vystupovat jejím jménem navenek.¹⁸

¹⁴ Důvodová zpráva k § 228 až 231 obč. zák. uvádí: „Vzhledem k tomu, že stanovy mohou tuto způsobilost v různých směrech omezit a že toto omezení má povahu interního opatření právnické osoby, nemohou taková opatření vést k újmě třetích osob.“

¹⁵ Má-li být právní osobnost pobočného spolku omezena s účinky navenek, musí být kumulativně splněny obě podmínky předvídané § 228 odst. 1, větou druhou, obč. zák., limitovaný rozsah způsobilosti mít práva a povinnosti tedy musí být zakotven ve stanovách hlavního spolku a údaj o těchto stanovami daných mezích musí být zapsán ve veřejném rejstříku. Ve stanovách obsažené, ale řádně nezapsané omezení subjektivity by mohlo vyvolávat účinky uvnitř spolku, avšak nemohlo by působit vůči osobám stojícím vně spolku (právní osobnost pobočného spolku by tak v tomto případě zůstávala generální).

¹⁶ Podobně viz též HRABÁNEK, Dušan. In: PETROV, Jan, Michal VÝTISK, Vladimír BERAN a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. Praha, 2017, s. 291.

¹⁷ DOBROZEMSKÝ, Václav a Jan STEJSKAL. *Nejdůležitější organizace v teorii*. 2. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 165; shodně DOBROZEMSKÝ, Václav. Právní postavení pobočného spolku. *Účetnictví neziskového sektoru*, 2017, č. 9, s. 8.

¹⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 5. 2011, sp. zn. 29 Cdo 382/2010 (uveřejněný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 139/2011): „K pojmovým znakům statutárního orgánu patří i to, že rozsah oprávnění statutárního orgánu jednat jménem právnické osoby je neomezený (ve všech věcech). Omezení jednatelského oprávnění statutárního orgánu by mohlo být důsledkem omezení způsobilosti právnické osoby nabyvat práva a povinnosti...“

Citované rozhodnutí tedy nejenže nevyvrací závěr o externích účincích omezené subjektivity pobočného spolku, ale dokonce jej naopak podporuje.

Odmítneme-li možnost, že omezení osobnosti pobočného spolku nevyvolává žádných účinků navenek, je třeba přijmout závěr, v souladu s nímž je důsledkem překročení mezí subjektivity určitý defekt právních jednání takto učiněných. Při řešení problému, jak tuto vadu právního jednání pojmenovat a klasifikovat, se lze inspirovat způsoby, jimiž se teorie a praxe s případy excesu z hranic limitované právní subjektivity vyrovnávala a vyrovnává u jiných právnických osob. Takto zjistíme, že v případě socialistických organizací podléhajících režimu zákona č. 109/1964 Sb., hospodářského zákoníku (které v souladu s § 18 tohoto předpisu ve znění účinném do 30. 4. 1990 mohly nabývat práv a zavazovat se, jen pokud to nebylo v rozporu s plněním jejich společenských úkolů¹⁹), společenství vlastníků jednotek [coby osob se způsobilostí k právům a povinnostem omezenou ze zákona, srovnej § 9 odst. 1 zákona č. 72/1994 Sb., kterým se upravují některé spoluvlastnické vztahy k budovám a některé vlastnické vztahy k bytům a nebytovým prostorům a doplňují některé zákony (zákon o vlastnictví bytů), a § 1195 obč. zák.] i právnických osob vstoupivších do likvidace (u nichž přinejmenším část teorie dovozuje zúžení právní subjektivity právnické osoby na jednání směřující k naplnění cíle likvidace,²⁰ srovnej § 196 obč. zák.) se v literatuře jako o důsledku vybočení z mezí limitované subjektivity hovořilo o nicotnosti právního úkonu, potažmo právního jednání.²¹

Operují-li popsané konstrukce s konceptem nicotnosti (nulity) právního úkonu či jednání, je třeba si položit otázku, jak podřadit jejich závěry pojmům platného práva. Z hlediska právního stavu účinného od 1. 1. 2014 by jako o nepřihodnějším ekvivalentu pojmu nicotnosti bylo možné uvažovat o zdánlivosti.^{22, 23} Zákon ovšem následek v podobě

19 Jejich koncepcí byla tedy vybudována na základě doktríny *ultra vires* (srovnej RONOVSÁ, Kateřina. In: FIALA, Josef, Milan KINDL a kol. *Občanský zákoník. Komentář. I. díl*. Praha: Wolters Kluwer, 2009, s. 106).

20 ČECH, Petr a Petr ŠUK. *Právo obchodních korporací v praxi a pro praxi (nejen soudní)*. Praha: Bova Polygon, 2016, s. 66.

21 Tento závěr ohledně společenství vlastníků jednotek vyslovují FIALA, Josef. In: NOVOTNÝ, Marek, Josef FIALA, Tomáš HORÁK, Jaroslav OEHM a Josef HOLEJŠOVSKÝ. *Zákon o vlastnictví bytů*. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 104; a NOVOTNÝ, Marek. In: NOVOTNÝ, Marek, Tomáš HORÁK, Josef HOLEJŠOVSKÝ a Jaroslav OEHM. *Bytové spoluvlastnictví a bytová družstva*. Praha: C. H. Beck, 2016, s. 159; ohledně právnických osob v likvidaci PELIKÁN, Robert. In: ČERNÁ, Stanislava, Ivana ŠTENGLOVÁ, Irena PELIKÁNOVÁ a kol. *Právo obchodních korporací*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 242; JOSKOVÁ, Lucie. Likvidátor a statutární orgán kapitálové společnosti v likvidaci. *Obchodněprávní revue*, 2017, č. 3, s. 70; a JOSKOVÁ, Lucie. In: JOSKOVÁ, Lucie, Markéta PRAVDVOVÁ a Lenka ZACHARDOVÁ. *Likvidace obchodních společností*. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 51; a ohledně socialistických organizací PELIKÁNOVÁ, Irena. *Komentář k obchodnímu zákoníku. 2. díl*. Praha: Linde, 1998, s. 28.

22 K ekvivalenci těchto pojmů se kloní například TICHÝ, Luboš. In: ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník: komentář. Svazek I*. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 1338; i HANDLAR, Jiří. In: LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1965 a násled.

23 Přímou ve vztahu k pobočným spolkům závěr o zdánlivosti excedujícího právního jednání vyslovuje HRABÁNEK, Dušan. In: PETROV, Jan, Michal VÝTISK, Vladimír BERAN a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. Praha, 2017, s. 291.

zdánlivosti právního jednání na deficit subjektivity výslovně neváže. Bylo by možné konstruovat jej pouze teoreticky na základě teze, že zdánlivost se pojí s případy, kdy nejsou splněny pojmové znaky právního jednání.²⁴ Subjektivita jednajícího se však zpravidla řadí mezi náležitosti právního jednání, nikoli mezi jeho pojmové znaky.²⁵ Nadto je zdánlivost, respektive nicotnost, ve vlastním smyslu namíste vnímat především jako důsledek faktického (kauzálního) stavu, spočívajícího v absenci projevu vůle,²⁶ nikoli jako nedostatek normativní kvality, jímž ovšem deficit právní osobnosti, jež je nevyhnutelně normativním znakem,²⁷ být musí.

Konstrukci o zdánlivosti jednání mimo rámec subjektivity pobočného spolku by bylo myslitelné odvíjet od tvrzení, že zde chybí vůle jednajícího (§ 551 obč. zák.). Domnívám se ale, že takové pojetí je problematizováno skutečností, že fyzická osoba vystupující jménem pobočného spolku jako jeho zástupce fakticky vůli projevuje (a směřuje tak k nahrazení vůle pobočného spolku ve smyslu § 151 odst. 1 obč. zák.); projev vůle zde tedy coby jev kauzálního světa existuje. Ze zúžení právní osobnosti pobočného spolku podle § 228 obč. zák. přitom vyplývá následek normativní, totiž že takto zástupce za právní spolek jednat nesmí, nikoli následek faktický v podobě neexistence projevené vůle. Jednání jménem pobočného spolku v mezích jeho právní subjektivity a mimo ně se liší právě tím, že v jednom případě spadá do rozsahu působnosti k právům a povinnostem vymezeného ve stanovách hlavního spolku a zapsaného ve veřejném rejstříku, zatímco ve druhém případě nikoli. Z tohoto hlediska bych nepokládal za opodstatněné existenci za pobočný spolek projevené vůle v prve zmíněné situaci uznávat a ve druhé popírat s důsledkem v podobě použití kategorie zdánlivého právního jednání. Označení jednání jménem pobočného spolku mimo meze jeho právní osobnosti za zdánlivé by nicméně v naznačeném kontextu nevyvolávalo podstatně odlišné praktické důsledky od dovození absolutní neplatnosti tohoto právního jednání; i příklon k variantě zdánlivosti je přitom argumentačně obhajitelný.

Případnějším se mi však přesto jeví vyvozovat z nedostatku právní osobnosti neplatnost právního jednání. Shledáváme-li pak právní jednání překračující hranice subjektivity

24 MELZER, Filip. In: MELZER, Filip, Petr TĚGL a kol. *Občanský zákoník: velký komentář. Svazek III*. Praha: Leges, 2014, s. 572. Zákonodárce může zdánlivost výslovně navázat i na jiné nedostatky než absenci pojmových znaků právního úkonu (srovnej MELZER, Filip. Otazníky kolem vzdání se práva na náhradu škody. *Bulletin advokacie*, 2018, č. 5, s. 17), to arci v případě překročení mezí právní subjektivity pobočného spolku neučinil.

25 KNAPP, Viktor a Štefan LUBY. *Československé občanské právo. Svazek I*. Praha: Orbis, 1974, s. 112–116 a 133–134; FIALA, Josef. In: FIALA, Josef a kol. *Občanské právo hmotné*. 3. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2002, s. 25–28 a 34–35; HANDLAR, Jiří. In: LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1941–1944; a BERAN, Vladimír. In: PETROV, Jan, Michal VÝTISK, Vladimír BERAN a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. Praha, 2017, s. 582.

26 RUBAN, Radek a Pavel KOUKAL. Několik poznámek k otázce nicotnosti v občanském právu. *Právní rozhledy*, 2011, č. 23, s. 857.

27 Srovnej RUBAN, Radek. K právní subjektivitě, povaze a jednání právnických osob. *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2013, roč. 21, č. 3, s. 390. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/cpvp/article/view/5703>

pobočného spolku neplatným, je namísto volit neplatnost absolutní, spíše než relativní. Důvodem je jednak teoretická intuice, dle níž je právní subjektivita nutným předpokladem vzniku práv a povinností v právní sféře dotčené osoby. Nelze tolerovat, aby non-subjekt (příčemž pobočný spolek v rozsahu překračujícím rámec jeho specializované subjektivity non-subjektem je) účinně nabýval práv, jestliže se nikdo tohoto defektu nedovolá. Je tu však rovněž zcela praktický aspekt – omezení subjektivity je nástrojem, pomocí něhož si hlavní spolek *ex ante* vytváří limity působení pobočných spolků, jež jsou, jak již bylo shora naznačeno, pouhými deriváty jeho vlastní právní existence. Jeví se nezbytné, aby se hlavní spolek mohl spolehnout na to, že akty překračující jím nastavená (a rádně zveřejněná) omezení, nebudou vyvolávat právních účinků, aniž by musel provádět neustálou kontrolu právních jednání pobočných spolků (k jejich realizaci ostatně nemusí mít dostatečně účinné prostředky) a následně se pokoušet zpochybňovat platnost aktů vykračujících z mezí jejich právní subjektivity. Jednání za hranicemi subjektivity pobočného spolku by proto mělo být hodnoceno jako odporující zákonu²⁸ a zjevně narušující veřejný pořádek ve smyslu § 588 obč. zák., jelikož norma vyplývající z § 228 odst. 1 obč. zák. má statusový charakter (je součástí úpravy „postavení“ právnických osob), a představuje tak pravidlo chránící veřejný pořádek.^{29, 30}

Lze se též setkat s myšlenkou, že by excedující jednání činěná jménem pobočného spolku měla být posuzována podobně jako překročení hranic svéprávnosti a stíhána absolutní neplatností.³¹ Koncept svéprávnosti právnické osoby je od účinnosti zákona

²⁸ Konkrétně normě implicitně obsažené v § 228 odst. 1, větě druhé, obč. zák., dle níž pobočný spolek nesmí mít a nabývat práva mimo hranice subjektivity, jež vyplývají ze stanov hlavního spolku a jež jsou zapsány ve veřejném rejstříku.

²⁹ K tomu viz usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 10. 2017, sp. zn. 29 Cdo 387/2016, uveřejněné ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 10/2019.

³⁰ Již citovaný NOVOTNÝ, Marek. In: NOVOTNÝ, Marek, Tomáš HORÁK, Josef HOLEJŠOVSKÝ a Jaroslav OEHM. *Bytové spolunlastnictví a bytová družstva*. Praha: C. H. Beck, 2016, s. 159, sice při překročení mezí právní osobnosti společenství vlastníků jednotek v teoretické rovině hovoří o nicotnosti, v pojmech platné právní úpravy však důsledkem vybočení z hranic subjektivity pojmenovává jako absolutní neplatnost podle § 39 zákona č. 40/1964 Sb., respektive nyní podle § 580 a § 588 obč. zák. Též u socialistických organizací podléhajících režimu hospodářského zákoníku se v doktríně povětšinou prosazoval názor, že jednání mimo hranice způsobilosti k právům a povinnostem působilo absolutní neplatnost dotčeného právního úkonu pro rozpor se zákonem (srovnej STUNA, Stanislav a kol. *Hospodářské právo*. Praha: Orbis, 1966, s. 143; DUŠÁNEK, František a kol. *Hospodářský zákoník. Komentář*. Praha: Panorama, 1986, s. 56; a ZÁDĚRA, Filip. Ohlédnutí nad pojmem „obchodní společnost“. *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2015, č. 2, s. 170. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/cpvp/article/view/5322>).

³¹ DVORÁK, Tomáš. In: ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník: komentář. Svazek I*. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 688. Podobně judikatura přistupuje v režimu právní úpravy účinné do 31. 12. 2013 k právním úkonům společenství vlastníků jednotek, vybočujícím z mezí jejich speciální právní subjektivity, neboť dovozuje, že rozsah způsobilosti těchto osob k právním úkonům je koextenzivní s jejich limitovanou subjektivitou, pročez je úkon překračující meze způsobilosti k právům současně zatížen nedostatkem způsobilosti k právním úkonům a stíhá jej neplatnost dle § 38 zákona č. 40/1964 Sb. (viz např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. 6. 2015, sp. zn. 26 Cdo 811/2015, a rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 12. 12. 2017, sp. zn. 26 Cdo 801/2017).

č. 89/2012 Sb. sporný. V doktríně převažuje názor, podle něhož právnické osoby, jež mohou napříště jednat toliko prostřednictvím zástupců, svéprávností nadány nejsou,³² Petr Čech ovšem vybízí k opatrnosti ve vyslovování obecných závěrů ohledně dané otázky s tím, že úsudek o svéprávnosti právnických osob či jejím nedostatku v našem právním řádu by měl být utvořen až na základě analýzy a abstrakce z konkrétních případů, jež se daného problému dotýkají.³³ Ať tak či onak, chápeme-li aplikaci § 581 obč. zák., regulujícího následky jednání nesvéprávného, na právnické osoby s limitovanou subjektivitou jako toliko analogické použití dané normy, nemělo by být vyloučeno ani za předpokladu, že pojem svéprávnosti právnické osoby odmítneme. Důsledkem překročení mezí právní osobnosti by pak i při použití této konstrukce měla být absolutní neplatnost. Argumenty, jimiž je zdůvodňováno traktování neplatnosti podle § 581 obč. zák. jako absolutní v případech překročení mezí svéprávnosti nezletilým či osobou ve svéprávnosti omezenou,³⁴ u pobočných spolku sice použít nelze, jsou zde však jiné (výše zmíněné) důvody, pro něž by vyslovení neplatnosti právních jednání překračujících meze zvláštní subjektivity nemělo být závislé na námitce dotčených osob.

K přístupu dovozujičímu (absolutní) neplatnost právních jednání vybočujících z limitované subjektivity pobočného spolku existuje alternativa, kterou by bylo lze považovat za konformnější s principem *in favorem negotii*. Již při aplikaci právní úpravy účinné do 31. 12. 2013 čerpala judikatura³⁵ inspiraci z německé doktríny, v níž jednání jménem neexistující právnické osoby není nutně zatíženo neplatností, nýbrž zakládá závazek na straně samotného jednatelce, podobně jako by tomu mohlo být v případě nezmocněného jednatele vystupujícího bez náležitého oprávnění jménem existující osoby.^{36, 37}

32 Viz HURDÍK, Jan. In: ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník: komentář. Svazek I*. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 81–82; MELZER, Filip. In: MELZER, Filip, Petr TĚGL a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I*. Praha: Leges, 2013, s. 256; NOVOTNÁ KRTOUŠOVÁ, Lucie. Následky konfliktu zájmů člena statutárního orgánu právnické osoby jako zástupce a právnické osoby jako zastoupeného. *Právní rozhledy*, 2016, č. 17, s. 588; DVORÁK, Bohumil. K problematice procesního jednání právnických osob. *Právní rozhledy*, 2016, č. 19, s. 649; a BERAN, Karel. Může být právnická osoba svéprávná? *Právník*, 2018, č. 8, s. 657–669; respektive BERAN, Karel. In: BERAN, Karel a kol. *Právní jednání a odpovědnost právnických osob po rekonstrukci českého soukromého práva*. Praha: Wolters Kluwer, 2018, s. 21–38.

33 ČECH, Petr. Ke svéprávnosti právnické osoby a postavení člena statutárního orgánu při jednání za ni (nejen) v situaci zájmového střetu. *Právní rozhledy*, 2016, č. 23–24, s. 835.

34 Viz DOBROVOLNÁ, Eva. In: LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654)*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 2093–2094; a MELZER, Filip. In: MELZER, Filip, Petr TĚGL a kol. *Občanský zákoník: velký komentář. Svazek III*. Praha: Leges, 2014, s. 743.

35 Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 5. 8. 2009, sp. zn. 28 Cdo 292/2009.

36 HEINRICHS, Helmut. In: PALANDT, Otto. *Bürgerliches Gesetzbuch*. 66. vyd. München: C. H. Beck, 2007, s. 187; či rozsudky německého Spolkového soudního dvora ze dne 8. 7. 1974, sp. zn. II ZR 180/72, ze dne 20. 10. 1988, sp. zn. VII ZR 219/87, či ze dne 12. 11. 2008, sp. zn. VIII ZR 170/07.

37 Naznačená konstrukce vede k závěru, že bude z jednání jménem neexistující právnické osoby zavázán sám jednatel, což bude zpravidla odpovídat výsledkům aplikace pravidla regulujícího následky jednání jménem non-subjektu, jež je nyní zakotveno v § 17 odst. 2 obč. zák.

Ani toto řešení však není bez obtíží. Aplikací úpravy nezmocněného jednatelství na případ vystupování jménem pobočného spolku nad rámec jeho subjektivity bychom dospěli k závěru, že by při excesu vznikl právní poměr mezi adresátem právního jednání a kupříkladu členy statutárního orgánu pobočného spolku či jinými osobami, jež za pobočný spolek jednaly. Byla-li by osoba, s níž bylo jednáno, v dobré víře, mohla by v souladu s § 440 odst. 2 obč. zák. požadovat na závázaných zástupcích pobočného spolku, aby splnili právním jednáním převzaté povinnosti, případně nahradili vzniklou škodu. Otázkou však zůstává, jaká práva a povinnosti by měl adresát vybočujícího právního jednání, který by v dobré víře nebyl.³⁸

Mám za to, že z § 440 odst. 2, věty druhé, obč. zák. vyplývá, že není-li protistrana v dobré víře ohledně řádnosti jednání jménem zastoupené osoby, nemá ani právo na splnění toho, co bylo ujednáno, proti zástupci, ani právo na náhradu škody. I v těchto situacích se ale uplatní věta první § 440 odst. 2 obč. zák., jejíž použití dobrou vírou adresáta právního jednání podmíněno není a z níž vyplývá, že je jednající osoba „zavázána sama“. Tato vázanost jednajícího nezakládá v případě nedostatku dobré víry smluvního protějšku povinnost splnit, co bylo ujednáno, ani povinnost nahradit vzniklou škodu, ale má význam pro určení ochuzeného a obohaceného, bylo-li na základě takto účinného právního jednání poskytnuto plnění, které má být vypořádáno v režimu bezdůvodného obohacení.³⁹ Povinnost vydat majetkový prospěch by v případě plnění podle takovéto smlouvy zásadně stíhala jednajícího zástupce samotného. Naproti tomu pobočnému spolku by z právního jednání, jež bylo uskutečněno za hranicemi jeho právní osobnosti, podle § 440 obč. zák. neměly vzejít práva ani povinnosti (toto právní jednání by pobočný spolek nemohl by ani schválit, jako je to možné v klasických případech nezmocněného jednatelství, neboť s hranicemi své vlastní právní osobnosti není pobočný spolek oprávněn disponovat), proto by jej v zásadě ani nestíhala povinnost k vydání bezdůvodného obohacení vzniklého plněním na základě právního jednání, z něhož nebyl zavázán on,

38 V daném kontextu přitom můžeme očekávat, že adresátům právních jednání zpravidla dobrou víru ohledně toho, že zástupce jedná v mezích právní osobnosti pobočného spolku, možné přičítat nebude, neboť omezení subjektivity pobočného spolku musí být zapsáno ve veřejném rejstříku, jinak nevyvolává vůči třetím osobám žádné účinky.

39 V kontextu zákona č. 40/1964 Sb. viz výklad důsledků plnění na základě smlouvy uzavřené nezmocněným jednatelstvem a ani dodatečně neschválené v rozsudcích Nejvyššího soudu ze dne 1. 6. 2017, sp. zn. 28 Cdo 3232/2016, ze dne 11. 7. 2017, sp. zn. 28 Cdo 4673/2016, a ze dne 26. 3. 2019, sp. zn. 27 Cdo 4056/2017.

nýbrž zástupce (restituční povinnost pobočného spolku coby osoby neúčastné na řečeném právním jednání by mohla být založena toliko za podmínek § 2995 obč. zák.⁴⁰).⁴¹

Konstrukce připodobňující postavení osoby jednající mimo rámec osobnosti pobočného spolku k pozici nezmocněného jednatele tak sice má jistou přitažlivost, protože za předpokladu dobré víry protistrany⁴² umožňuje zachovat platnost právního jednání vykračujícího z mezí právní subjektivity dané právnické osoby,⁴³ může však vést ke konsekvencím, které jsou kontraintuitivní a pro subjekty soukromoprávního styku nejspíše obtížně srozumitelné. Situování zástupce pobočného spolku do pozice protějšku osoby, jež zamýšlela jednat se spolkem samotným, by patrně nekorespondovalo s intencemi zúčastněných subjektů, a tento nedostatek převyšuje přínos vyplývající z potenciálního udržení platnosti učiněného právního jednání.

Za správné proto pokládám přijetí závěru, že překročení mezi limitované právní subjektivity pobočného spolku má za následek absolutní neplatnost tohoto právního jednání, přičemž právní následky vyplývající z této neplatnosti (povinnost vydat bezdůvodné obohacení vzniklé plněním podle daného právního jednání, či naopak oprávnění požadovat jeho vydání) zásadně stíhají pobočný spolek samotný.

Zmínky zasluhuje též několik dalších dílčích problémů, jež se pojí s omezenou osobností pobočného spolku.

⁴⁰ K výkladu § 2995 obč. zák. blíže srovnej PETROV, Jan. In: HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1933–1938; ELIÁŠ, Jan, Luboš BRIM a Hana ADAMOVIČ. *Bezdůvodné obohacení*. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 91–94; MELZER, Filip a Kristián CSACH. In: MELZER, Filip, Petr TĚGL a kol. *Občanský zákoník: velký komentář. Svazek IX. § 2894–3081*. Praha: Leges, 2018, s. 1414 a násl.

⁴¹ Jak přiléhavě poukázal recenzent tohoto textu, pakliže by zastoupení pobočného spolku statutárním orgánem bylo klasifikováno jako smluvní zastoupení [k diskusi nad povahou zastoupení právnické osoby členem jejího orgánu viz např. HAVEL, Bohumil. Konflikt zájmů při správě obchodních korporací (vztah § 437 odst. 2 ObčZ a § 54 a násl. ZOK). *Právní rozhledy*, 2015, č. 8, s. 272; NOVOTNÁ KRTOUŠOVÁ, Lucie. Následky konfliktu zájmů člena statutárního orgánu právnické osoby jako zástupce a právnické osoby jako zastoupeného. *Právní rozhledy*, 2016, č. 17, s. 588; nebo ČECH, Petr a Petr ŠUK. *Právo obchodních korporací v praxi a pro praxi (nejen soudní)*. Praha: Bova Polygon, 2016, s. 17–23]; bylo by na případy excessu zapotřebí přednostně aplikovat § 446 obč. zák., jenž zakládá nevyvratitelnou domněnku schválení překročení zástupčího oprávnění v případě, že zmocnitel bez zbytečného odkladu poté, co se o právním jednání dozvěděl, neoznámí osobě, se kterou zástupce jednal, svůj nesouhlas. Domnívám se nicméně, že ani použitím pravidel o smluvním zastoupení by se na řešení problému důsledků překročení mezi subjektivitu pobočného spolku nic podstatného nezměnilo, poněvadž schválení excessu z mezí právní osobnosti nepokládám za možné (ani skrze nevyvratitelnou domněnku ve smyslu § 446 obč. zák.), přičemž důsledky neschváleného excessu zástupce se i u smluvního zastoupení spravují subsidiárně aplikovaným § 440 obč. zák. [obdobně srovnej DÁVID, Radovan a Miloslav HRDLIČKA. In: LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1673].

⁴² Jenž je ovšem s ohledem na materiální publicitu spolkového rejstříku málo pravděpodobný.

⁴³ Důsledkem nedostatku zmocnění není totiž neplatnost dotčeného právního jednání, nýbrž pouze to, že osobu, jejíž jménem jednající vystupoval, učiněné právní jednání neváže (viz např. rozsudky Nejvyššího soudu ze dne 29. 8. 2007, sp. zn. 29 Odo 1635/2005, ze dne 20. 4. 2017, sp. zn. 21 Cdo 2494/2016, a ze dne 11. 7. 2017, sp. zn. 28 Cdo 4673/2016). Tentýž závěr by se musel prosadit i při přiměřené aplikaci pravidel o nezmocněném jednatelství na jednání jménem neexistující právnické osoby či mimo meze limitované subjektivity právnické osoby.

2 Omezení způsobilosti pobočného spolku mít povinnosti z deliktů

Dosud provedený výklad se zabýval omezením subjektivity z hlediska právních jednání, kam jistě bude v praxi limitace rozsahu způsobilosti pobočného spolku mít práva a povinnosti téměř vždy směřovat. Přinejmenším teoreticky nicméně vyvstává i otázka, zdali je myslitelné, aby hlavní spolek omezil též způsobilost pobočného spolku mít a nabývat povinnosti z deliktů (respektive ji vymezil jinak než jako způsobilost plnou). Mám za to, že nikoli. Zatímco při kontraktaci coby konsensuálním utváření právních poměrů lze po osobách vystupujících v občanskoprávním styku požadovat, aby ověřovaly, zda pobočný spolek jedná v mezích své právní osobnosti (jejíž zúžení může být legitimním nástrojem formování spolkové struktury), v případě deliktů jsou práva a povinnosti zakládána nedobrovolně a poškozeným nemůže být přičítáno k tíži, vznikla-li jim újma při činnosti vyloučené hlavním spolkem z rozsahu subjektivity spolku pobočného. Ujednání stanov, v němž by se promítala snaha redukovat způsobilost pobočného spolku nést a nabývat povinnosti vyplývající z deliktů, by tedy (ač by se formálně opíralo o text § 228 odst. 1, věty druhé, obč. zák.) mělo být shledáno absolutně neplatným pro rozpor se zákonem a veřejným pořádkem, případně pro zjevný rozpor s dobrými mravy (§ 580 a § 588 obč. zák.).

3 Omezení procesní subjektivity pobočného spolku

Zaměřovali-li jsme zatím pozornost na problematiku hmotněprávní, je třeba prozkoumat také důsledky omezené právní osobnosti pobočných spolků v rovině procesního práva. Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „o. s. ř.“), v § 19 procesní subjektivitu navazuje na existenci právní osobnosti ve smyslu hmotného práva.⁴⁴ Způsobilost být účastníkem řízení je přitom procesní podmínkou, jejíž nedostatek je neodstranitelný a vede nutně k zastavení řízení. Byla by myslitelná konstrukce, dle níž se omezený rozsah hmotněprávní osobnosti přelévá do procesního práva a vytváří omezenou subjektivitu procesní. Tento názor však není udržitelný. Text § 19 o. s. ř. i systematika tohoto předpisu nasvědčují spíše úvaze, že procesní subjektivita není gradována a neexistuje ve více stupních odvíjejících se od stupňů hmotněprávní subjektivity. Na rozdíl od § 20 o. s. ř., činícího míru procesní způsobilosti závislou na rozsahu svéprávnosti, totiž § 19 o. s. ř. pracuje s procesní subjektivitou jako s binární hodnotou, kterou určitá entita buď nadána je, nebo není. Nepředpokládá tedy diferencování jejího rozsahu a přiznává ji všem osobám s alespoň částečnou hmotněprávní subjektivitou (jakož i některým non-subjektům⁴⁵).⁴⁶

⁴⁴ Zvolené řešení v zásadě přejímá i návrh věcného záměru civilního řádu soudního, srovnej konkrétně jeho bod 7.

⁴⁵ DVORÁK, Bohumil. K problematice procesního jednání právnických osob. *Právní rozhledy*, 2016, č. 19, s. 649.

⁴⁶ Shodně viz ŠÍNOVÁ, Renáta. In: SVOBODA, Karel, Petr SMOLÍK, Jiří LEVÝ, Renáta ŠÍNOVÁ a kol. *Občanský soudní řád: komentář*. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 58; a ŠÍNOVÁ, Renáta a Marek JURÁŠ. *Účastensví v civilním soudním řízení*. Praha: Leges, 2015, s. 100–101.

Rozhodujícím důvodem pro odmítnutí koncepce omezené procesní subjektivity pobočného spolku se však jeví to, že by vedla k (z praktického hlediska velmi nežádoucímu) znejasňování hranice mezi právním posuzováním případu *in merito* a zkoumáním procesních podmínek. Negativní závěr o způsobilosti pobočného spolku být nositelem práva či povinnosti, o něž je veden spor, by implikoval, že v příslušném rozsahu pobočný spolek není ani procesním subjektem, a řízení tudíž musí být pro neodstranitelný nedostatek procesní podmínky zastaveno. Usnesení o zastavení řízení přitom ve vztahu k uplatněnému procesnímu nároku nezakládá překážku věci pravomocně rozsouzené ve smyslu § 159a odst. 4 o. s. ř.⁴⁷ a nebrání opětovnému projednání téže věci na základě nové žaloby. Naproti tomu pokud by soud rozhodl o určitém právu či povinnosti pobočného spolku meritorně (příjímá závěr, že dotčené právo či povinnost spadalo do rozsahu speciální subjektivity dané korporací), bylo by při uplatnění koncepce částečné procesní subjektivity možné napadnout příslušný rozsudek žalobou pro zmatečnost dovolávající se důvodu dle § 229 odst. 1 písm. b) o. s. ř. s tím, že pobočný spolek, nejsa v daném rozsahu subjektem hmotněprávním, neměl ani způsobilost být účastníkem řízení o dotčeném právu. Prostředek sloužící k prověření fundamentálních deficitů civilního procesu by se tak stal nástrojem revize rozhodnutí po stránce věcné, neboť by se v řízení o žalobě pro zmatečnost musela opětovně zkoumat otázka, zdali se sporné právo (respektive povinnost) nacházelo v mezích hmotněprávní osobnosti pobočného spolku. I s ohledem na právě popsané důsledky pokládám tedy za přesvědčivější závěr, že pobočné spolky, nehledě na případnou limitaci své hmotněprávní osobnosti, požívají v občanském soudním řízení vždy plně subjektivity procesněprávní.

4 Omezená právní osobnost „pobočné odborové organizace“

Konečně se patří věnovat pozornost otázce zvláštního právního režimu odborových organizací. Již v režimu zákona o sdružování občanů vytvářely odborové organizace často organizační jednotky ve smyslu § 6 odst. 2 písm. e) tohoto předpisu nadané právní subjektivitou, nezávisle limitovanou.⁴⁸ V režimu zákona č. 89/2012 Sb. se pro zmíněné subjekty zpočátku používalo označení „pobočné odborové organizace“ (viz § 3025 a § 3046 obč. zák. ve znění účinném do 27. 2. 2017), novelou provedenou zákonem

⁴⁷ Viz např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 1. 2013, sp. zn. 29 Cdo 1693/2012, ze dne 1. 9. 2016, sp. zn. 28 Cdo 1214/2016, a ze dne 19. 9. 2017, sp. zn. 29 Cdo 5719/2016. Srovnej též DVOŘÁK, Bohumil. In: LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský soudní řád (§ 1 až 250 l). Praktický komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 780.

⁴⁸ Srovnej např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 8. 2005, sp. zn. 28 Cdo 261/2005. Judikatura těmto subjektům v některých případech přiznávala dosti specifické vlastnosti, například právo z mateřské odborové organizace vystoupit (viz rozsudky Nejvyššího soudu ze dne 21. 1. 2009, sp. zn. 28 Cdo 5099/2007, a ze dne 6. 1. 2010, sp. zn. 28 Cdo 3716/2009, či usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. 6. 2018, sp. zn. 28 Cdo 3506/2016). Tyto vývody se však vždy odvíjely od obsahu stanov konkrétního odborového svazu vzniklého ve vazbě na poněkud chaotický proces ukončení existence Revolučního odborového hnutí, takže nejsou způsobilé prostého zobecnění a přenosu do poměrů jiných odborových organizací, respektive spolků.

č. 460/2016 Sb. byl však tento pojem z občanského zákoníku (od 28. 2. 2017) a ze zákona o veřejných rejstřících (od 1. 1. 2018) odstraněn. Motivaci této změny osvětluje důvodová zpráva k zákonu č. 460/2016 Sb., z níž vyplývá, že zákonodárce sledoval zvýšení záruk koaliční svobody a zdůraznění teze, že „*i odborová organizace a organizace zaměstnavatelů založená jinou odborovou organizací nebo organizací zaměstnavatelů, resp. jejich organizační jednotka s právní subjektivitou, je odborovou organizací nebo organizací zaměstnavatelů, nikoliv zvláštní entitou, na niž se přiměřeně použijí ustanovení o pobočném spolku*“. Současně však uskutečněným zásahem do textu předpisů měla zůstat nedotčena „*možnost odborových organizací a organizací zaměstnavatelů řížovat si různé vnitřní sekce, úseky, oddělení a organizační jednotky bez právní subjektivity*“ a vyloučena „*by neměla být ani fakultativní možnost zřídit organizační jednotku s právní subjektivitou, která bude vykazovat obdobné rysy jako pobočný spolek*“; „*[p]řiměřená aplikace úpravy pobočného spolku však nebude odborovým organizacím ani organizacím zaměstnavatelů vnučována bez možnosti se od ní odchýlit*“.

Zákon č. 460/2016 Sb. ovšem postavení někdejších organizačních složek odborových organizací velmi znejasňuje. Ustanovení § 3025 odst. 1 obč. zák., jež zůstalo novelou nedotčeno, nadále ukládá, aby na odborové organizace byla přiměřeně aplikována pravidla o spolcích. Pokud bychom nicméně chtěli vyjít vstříc deklarované intenci zákonodárce a považovat odborové organizace založené jinými odborovými organizacemi za standardní odborové organizace, nikoli pobočné spolky *sui generis*, zjistili bychom, že postrádáme normativní základ pro konstruování omezené právní osobnosti těchto odborových organizací založených jinými odborovými organizacemi. Pravidlo § 228 obč. zák., jež umožňuje limitovat právní subjektivitu, je totiž zakotveno právě toliko pro pobočné spolky. Pakliže se na odvozené odborové organizace pravidla o pobočných spolcích použít nemají, prosadí se obecná norma obsažená v § 20 odst. 1, větě druhé, obč. zák., z níž vyplývá generální subjektivita právnických osob. Při přijetí tohoto výkladu by omezení způsobilosti odvozené odborové organizace mít a nabývat práva či povinnosti mělo pouze interní účinky (mohlo by se stát základem pro vyvození sankčních důsledků vůči osobám, které jednaly za odborovou organizací mimo stanovené hranice), nijak by ale se nemohlo dotknout postavení třetích osob, takže by ani nezakládalo vadu právního jednání, jež by z takto daného rámce právní osobnosti odborové organizace vybočilo. To ostatně koresponduje se skutečností, že se rozsah právní subjektivity zapisuje do veřejného rejstříku toliko u pobočného spolku [§ 29 odst. 2 písm. b) zákona o veřejných rejstřících]. Pokud bychom již napříště pravidla o pobočných spolcích (včetně pravidel rejstříkových) nepokládali za použitelná na odborové organizace založené jinými odborovými organizacemi [srovnej též § 26 odst. 1 písm. b) zákona o veřejných rejstřících ve znění účinném do 31. 12. 2017 a od 1. 1. 2018], vylučoval by princip ochrany dobré víry třetích osob, abychom případnému omezení subjektivity, jež by vyplývalo ze stanov odborové organizace, ale nebylo by zapsáno ve veřejném rejstříku, přiznávali účinky navenek.

Naznačené výkladové problémy jsou důsledkem, podle mého názoru iracionální a scestné, snahy vymanit odborové organizace z dosahu právní úpravy spolků a konstruovat je jako zcela svébytný typ soukromoprávní korporace.⁴⁹ Jsem zajedno s názorem Kateřiny Ronovské, že odborové organizace a organizace zaměstnavatelů jsou „*v zásadě spolky soukromého práva (jejich zvláštním druhem)*“,⁵⁰ a domnívám se, že správnou tendencí by bylo pravidla dopadající na spolky a odborové organizace naopak sblížovat, neboť spolkovému právu je rovněž vlastní respekt k interní autonomii právnických osob, takže z jeho přiměřeného použití nevyplývá žádné ohrožení pro koaliční svobodu. Pro účely tohoto pojednání nicméně postačí uvést, že je vyloučeno, aby domnělá specifika odborového sdružování šla k tíži třetím osobám. Bude-li tedy existence „odvozených“ odborových organizací s omezenou subjektivitou po účinnosti zákona č. 460/2016 Sb. připuštěna (což předpokládá akceptaci přiměřené použitelnosti alespoň některých pravidel z právní úpravy pobočného spolku na tyto odborové organizace) a má-li být odborová organizace založená jinou odborovou organizací nadána toliko omezenou právní osobností s účinky navenek, musí být dané omezení nejen zakotveno ve stanovách mateřské organizace (jak vyplývá z § 228 obč. zák. přiměřeně aplikovaného za použití § 3025 odst. 1 obč. zák.), ale musí být rovněž zapsáno ve veřejném rejstříku na základě analogického použití § 29 odst. 2 písm. b) zákona o veřejných rejstřících, případně jako jiná důležitá skutečnost ve smyslu § 25 odst. 1 písm. j) zákona o veřejných rejstřících.

Závěr

Lze tedy shrnout, že omezení právní osobnosti pobočného spolku, jež je zakotveno ve stanovách hlavního spolku a zapsáno ve veřejném rejstříku, jak předpokládá § 228 odst. 1, věta druhá, obč. zák., není pouhým interním opatřením, ale účinkuje i vůči třetím osobám. Nejsou-li při právním jednání za pobočný spolek meze jeho právní subjektivity respektovány, je takové právní jednání podle mého názoru zatíženo absolutní neplatností. Omezená hmotněprávní subjektivita pobočného spolku se ovšem neodráží v omezené procesní subjektivitě, neboť i pobočný spolek s limitovanou hmotněprávní osobností je nadán plnou subjektivitou procesní.

Patrně nejkontroverznější téma, jehož se tento text dotýká, je otázka postavení odborových organizací založených jinými odborovými organizacemi. Z hlediska zaměření předmětného článku pokládám za dostatečné vyslovit závěr, že externí účinky případného omezení právní osobnosti daných odborových organizací jsou podmíněny zápisem

⁴⁹ Srovnání různých náhledů na povahu odborových organizací lze najít v PICHRT, Jan. In: BĚLINA, Miroslav, Ljubomír DRÁPAL a kol. *Zákoník práce. Komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 1112–1113; a ŠTEFKO, Martin. Aplikuje se § 228 odst. 1 ObčZ na základní odborové organizace? *Právní rozhledy*, 2015, č. 7, s. 246.

⁵⁰ RONOVSKÁ, Kateřina. In: LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 2306–2307.

zúženého rozsahu subjektivity do veřejného rejstříku. Do budoucna by se jevílo žádoucím provést analýzu současného statusu někdejších „pobočných odborových organizací“ a intertemporálních účinků zákona č. 460/2016 Sb. (zejména jeho dopadu na již existující odborové organizace). Takový rozbor by však již přesahoval ambice této stati.